

جغرافیای پیرانشهر

تحقیقی جامع بر جغرافیای منطقه پیرانشهر در ابعاد انسانی، طبیعی،
جانوری و گیاهی، جمعیت، رشد و دارندگی ها، منابع آبی، چشمه ها
و موقعیت و دلیل نامگذاری روستاها و بخش های منطقه

تألیف و تحقیق:

دکتر کمال روحانی

(مدرس دانشگاه)

سرشناسه	:	روحانی، کمال، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	جغرافیای پیرانشهر : تحقیقی بر جغرافیای منطقه پیرانشهر در ابعاد انسانی، طبیعی، جانوری .../تالیف و تحقیق کمال روحانی.
مشخصات نشر	:	سنندج: آراس، ۱۳۹۸.
مشخصات فیزیکی	:	۲۵۲ ص.: مصور (رنگی)، نقشه (رنگی).: ۱۴/۵×۲۱/۵ سم.
شابک	:	۲۰۰۰۰۰ ریال: ۹-۳۸-۶۲۴۸-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرستی	:	فیا
عنوان در	:	تحقیقی بر جغرافیای منطقه پیرانشهر در ابعاد انسانی، طبیعی، جانوری ...
موضوع	:	پیرانشهر
موضوع	:	Piranshahr (Iran)
رده بندی کنگره	:	DS۵۴۰۷۷
رده بندی دیویی	:	۵۹۱/۳۳۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۸۳۳۵۷۷

جغرافیای پیرانشهر

تألیف و تحقیق: دکتر کمال روحانی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۰ هزار تومان

شابک: ۹-۳۸-۶۲۴۸-۶۲۲-۹۷۸

مرکز پخش: سنندج، پاساژ عزتی، انتشارات آراس

تلفن: ۰۸۷-۳۳۱۲۸۳۴۱

ایمیل: arasbooks۷۳@gmail.com

فهرست مطالب

۱۲.....	پیشگفت
---------	--------

۱۵ فصل اول

دذاری بر جغرافیای تاریخی و ساختار جمعیتی بیرانشهر

۱۵.....	نگاهی به تاریخ منطقه
۱۶.....	برای تاریخ آن
۲۰.....	جغرافیه جمعیتی طوایف بیرانشهر
۲۱.....	پایه
۲۵.....	مأمور
۳۱.....	منگور

۳۷ فصل دوم

موقعیت، جمعیت شهرستان روستا به نزدیک

۳۷.....	موقعیت استان آذربایجان غربی
۳۷.....	موقعیت شهرستان بیرانشهر
۳۹.....	جمعیت و رشد
۳۹.....	جمعیت شهرستان طبق سرشماری سال ۱۳۸۵
۳۹.....	جمعیت شهرستان، طبق سرشماری سال ۱۳۹۰
۴۰.....	جمعیت شهرستان، طبق سرشماری سال ۱۳۹۵
۴۰.....	جمعیت و تعداد خانوارهای روستایی بیرانشهر

۴۷ فصل سوم

آب و هوا، دما، بادهای، رطوبت، بارندگی

۴۷.....	آب و هوا
۴۸.....	نوده‌های هوایی مؤثر بر آب و هوای شهرستان
۴۹.....	عناصر اقلیمی
۴۹.....	دما
۵۰.....	بارندگی

۵۱.....	رطوبت نسبی
۵۱.....	یخبندان
۵۲.....	فشار هوا
۵۲.....	باد
۵۳.....	بادهای محلی

۵۵

فصل چهارم

زمین‌شناسی، خاک، حیات گیاهی و جانوری

۵۵.....	زمین‌شناسی
۵۷.....	خاک‌شناسی
۵۸.....	لرزه‌ییزی
۵۹.....	گیاه‌شناسی شهرستان
۵۹.....	گیاهان دارویی منطقه پیرانشهر
۶۶.....	انواع دیگر گیاهان موجود در طاقه
۶۹.....	و مراتع جنگل
۷۰.....	دیگر درختان در پیرانشهر
۷۱.....	حیات وحش شهرستان
۷۱.....	پستانداران
۷۲.....	پرندگان
۷۴.....	آبزیان
۷۵.....	خزندگان و دوزیستان
۷۵.....	انواع مارهای منطقه پیرانشهر
۷۶.....	برخی از خزندگان و دوزیستان موجود در پیرانشهر

۷۷

فصل پنجم

ارتفاعات، کوهها، تپهها و غارهای پیرانشهر

۷۷.....	توپوگرافی
۷۸.....	کوهها و ارتفاعات پیرانشهر
۱۰۷.....	تپه‌های باستانی
۱۱۱.....	غارهای مشهور منطقه پیرانشهر

۱۱۵

فصل ششم

سرچشمه‌های زاب کوچک، رودها، چشمه‌ها و سدها

۱۱۵.....	منابع آبی
----------	-----------

۱۱۵.....	هسته‌ها و سرچشمه‌های رودخانه زاب
۱۲۳.....	سدها و آب‌بندهای منطقه پیرانشهر
۱۲۴.....	چشمه‌های مشهور منطقه پیرانشهر

۱۶۱

فصل هفتم

گردشگری و مناطق توریستی پیرانشهر

۱۶۱.....	آبشار خه‌ریاپ (خریاب)
۱۶۲.....	ناوخورده (آبخورده)
۱۶۲.....	بازارچه‌ی مرزی پیرانشهر
۱۶۲.....	برد قلات: پُل قلات
۱۶۲.....	پُل هنگ‌آباد
۱۶۲.....	جلدای و مناطق کوهنوردی گردشگری آن
۱۶۳.....	گل‌های آنان
۱۶۳.....	چومی سرناو (سرناوآباد)
۱۶۳.....	دایه شیخ
۱۶۳.....	دژ حاج ابراهیم همان‌جایی که نه لاجان
۱۶۳.....	منطقه دلاوان و قیرپان
۱۶۴.....	رودخانه بادین ناوه (رودخانه بادین آند)
۱۶۴.....	میرگه چکو و کوهستان سیی ریز و ساد بند
۱۶۴.....	سد سیلوه
۱۶۴.....	سد کانی سیپ
۱۶۴.....	سرشاخان
۱۶۵.....	سنگ‌های زیبای روستای خورینج
۱۶۵.....	سفر دوله
۱۶۵.....	سه‌یدناوه
۱۶۵.....	قه‌ندیل
۱۶۶.....	کانی لوسه
۱۶۶.....	یادمان شهدای حاجی عمران (ثمرچین)
۱۶۶.....	هه‌وشینان

۱۶۷

فصل هشتم

معرفی و موقعیت روستاها و دلیل نامگذاری آنها

۱۶۸.....	بخش‌ها
----------	--------

۱۶۸	دهستان‌ها
۱۶۸	تلفظ محلی روستاهای مذکور
۱۷۰	ثاقوش
۱۷۰	ثاوخوارده
۱۷۱	ثه‌حمه‌د غریب
۱۷۱	ثیمناپاد
۱۷۱	ثه‌ندیزه
۱۷۲	ثوخن
۱۷۲	بابکر ثاوه
۱۷۲	بادین ثاوه، پیران و منگور
۱۷۳	بازین
۱۷۳	بدین
۱۷۳	باوه‌له‌ی سفلی و علیا
۱۷۴	بهدر ثاوا
۱۷۴	بهرده ره‌شان
۱۷۵	بهرده کوره
۱۷۵	بهرکه‌مران
۱۷۶	بن دره: بنده‌راو
۱۷۶	بی‌کوز: بی‌کوس یا سی کانیان
۱۷۶	په‌سوه
۱۷۸	تازه قه‌لا
۱۷۸	ترکش علیا و ترکش سفلی
۱۷۹	توان
۱۷۹	توژله
۱۸۰	پیره‌کاتی
۱۸۰	جهران: جیران
۱۸۰	چهل‌دیان
۱۸۰	حاجی غه‌لده
۱۸۱	حوجران یا هجران
۱۸۱	خالدیار
۱۸۲	خه‌رایه
۱۸۲	خری ثاغلان
۱۸۲	خری به‌رداشان

۱۸۲	خورینج
۱۸۳	چپانه
۱۸۳	دایه شیخی
۱۸۳	دریکه
۱۸۴	ده‌شتی گه‌نمان
۱۸۴	ده‌لاوان: دلاوان
۱۸۵	دولی گويزان
۱۸۵	دیلزه
۱۸۵	ره‌زگاری یا کارخانه قند
۱۸۵	کاوه
۱۸۶	زهرگه‌تن
۱۸۶	زهرنگ
۱۸۷	زریجان: زریجان (زیویجان)
۱۸۷	زیدان
۱۸۷	زیوه و زیوه
۱۸۸	زهوی قوره
۱۸۸	سپی سنگ
۱۸۸	سه‌رتیز
۱۸۹	سروکانی
۱۸۹	سهرین چاوه
۱۸۹	سه‌لوس
۱۸۹	سنگاله
۱۹۰	سوستان
۱۹۰	سوغالوی
۱۹۱	سی ۳ گرکان
۱۹۱	سیلوهی قدیم
۱۹۱	شالیاه
۱۹۲	شه‌ختان
۱۹۲	شه‌کرناوه
۱۹۲	شیلیم جاران
۱۹۲	شنوزنگ
۱۹۳	شاه‌ستین
۱۹۳	شین ناوه

۱۹۳.....	قوبادیه گیان
۱۹۳.....	قه بری وسین
۱۹۳.....	قوبه: قُبه
۱۹۴.....	قمره خدر
۱۹۴.....	قه لاتنه روش
۱۹۴.....	قه لات سهد نه حمه د
۱۹۴.....	قه لات مهنگور
۱۹۴.....	قور چاوه
۱۹۵.....	قویتهل یا سیب گده علیا
۱۹۵.....	قیرقه یا:
۱۹۵.....	کا زره دی
۱۹۶.....	کا نه شوت لاجان و مهنگور
۱۹۶.....	کانی باغ
۱۹۶.....	کانی بداغ
۱۹۶.....	کانی بلقی
۱۹۷.....	کانی خلیل
۱۹۷.....	کانی سیو / سیب
۱۹۷.....	کانی شینکه: شینکا
۱۹۷.....	کانی کله
۱۹۷.....	کانی کیسهل
۱۹۸.....	کانی مهلا
۱۹۸.....	کانی نوبه تی
۱۹۸.....	کهره مدار
۱۹۸.....	که له کین
۱۹۹.....	که نده قولان
۱۹۹.....	کونه کیچ یا سپی سدنک
۱۹۹.....	کونه لاجان / که ونه لاجان
۱۹۹.....	که ویه ر
۲۰۰.....	کولچ
۲۰۰.....	کوندری
۲۰۰.....	کیله سپیان
۲۰۰.....	کیله
۲۰۱.....	که پله سدن

۲۰۱	گده علیا و سفلی (بالا و پایین)
۲۰۱	گردناسه
۲۰۲	گردناشوان
۲۰۲	گرد باساک
۲۰۲	گر رهمهت
۲۰۲	گرشپستان
۲۰۳	گرد نهلین
۲۰۳	گردی کاوان
۲۰۴	گردی مرادیه گ
۲۰۴	گردکسیان
۲۰۴	گردکشانه
۲۰۴	گردی
۲۰۵	گره سور
۲۰۵	گرده تان
۲۰۵	گردیمخانه
۲۰۵	گه رگول سفلا و سیا
۲۰۶	گه زگسک پیران و مسور
۲۰۶	گول ناوه
۲۰۶	گه نه دار منگور و مامش
۲۰۶	گوله ک
۲۰۷	ماشکان
۲۰۷	مام هه پیه
۲۰۷	میشه ده سفلا و علیا
۲۰۸	لاوین
۲۰۸	لک بن
۲۰۸	نمنجه : نمنجه
۲۰۸	وه رمیشان
۲۰۹	هه بله س: نه بله سی پیران
۲۰۹	هه نگوه
۲۰۹	ههواره بی
۲۱۰	روستاهای متروکه و خالی از سکنه پیرانشهر
۲۱۰	منطقه ی پیران
۲۱۱	منطقه ی لاجان و سرشاخان

۲۱۳	 منطقه‌ی منگور
-----	---------------------

۲۱۵

فصل نهم

معرفی ییلاق‌ها یا هه‌وارهای منطقه پیرانشهر

۲۱۶	 ییلاق‌های منطقه‌ی پیران
۲۲۳	 ییلاق‌های منطقه لاجان
۲۲۹	 ییلاق‌های منطقه منگور
۲۳۹	 فهرست منابع و مآخذ تحقیق
۲۴۳	 نقشه‌ها و عکس‌ها

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفت

کسانی که با کتاب و مطالعه، سر و کار دارند، نیک، مستحضرند تا قبل از کتاب‌های «تاریخ و فرهنگ پیرانشهر» (۴۰۰ صفحه) و دانشنامه‌ی پیرانشهر (۱۰۰۰ حه) اثری تحقیقی و دانشگاهی، درباره‌ی پیرانشهر وجود نداشت. صحت کتابی مستقل درآمده باشد و این همیشه مرا، آزار می‌داد و پیوسته، مترصد بوم که رگوارانی دیگر، پا، پیش بگذارند اما بسی منتظر نشستم و چشمم به او بود.

کتاب «جغرافیای پیرانشهر» واتم، برگرفته و بازتدوینی تحقیقی از کتاب ۱۰۰۰ صفحه‌ای «دانشنامه پیرانشهر» اثر این صاحب است که قبلاً به چاپ رسید. چنانکه خوانندگان بزرگوار، مستحضرن، دانشنامه پیرانشهر، مباحث متعدد و متنوعی دارد و کم‌تر، موضوعی است درباب تاریخ، فرهنگ، جغرافیا، آداب و رسوم، عادات و باورها، گردشگری و توریسم، غذاها و بازیها، طبیعت، دارندگی‌های منطقه پیرانشهر که در کتاب مذکور به آن پرداخته نشده باشد و از این نظر، کتابی جامع و کافی می‌نماید و در واقع، سند فرهنگی و هویتی شهرستان محسوب می‌شود، چنانکه در مراسم رونمایی آن کتاب از جانب دانشگاه، اعلام شد.

بعد از آنکه، بخشی از آن کتاب به نام «تاریخ و فرهنگ پیرانشهر» به چاپ رسید که تمرکز آن بر معرفی بخش‌های تاریخی و ظرفیت‌های فرهنگی منطقه بود. تعدادی از بزرگواران، پیشنهاد کردند که کتابی درباب جغرافیای منطقه پیرانشهر به منصفه تحقیق و ظهور برسد تا خلأ موجود، پُر و هم تخصصی‌تر به این مقوله پرداخته شود.

این جانب، آن پیشنهاد را مبارک و درخور دانستم. لذا، مباحث مربوط به جغرافیای پیرانشهر را از کتاب دانشنامه پیرانشهر، برداشت کرده و بعد از تحقیقات بیشتر و اضافه کردن مطالب تخصصی تر و تکمیلی تر، آن را در کتابی به همین نام (جغرافیای پیرانشهر) به پیشگاه خوانندگان عزیز و همشهریانم عرضه داشتیم تا سندی دیگر بر اسناد کتبی و تاریخی شهرستان، افزوده گردد و پژوهشگران بعدی، بهتر و آریه تر بتوانند بر بسترهای تحقیقی بنشینند. شایان ذکر است: بیشتر فصل های کتاب «جغرافیای پیرانشهر» حاصل تحقیقات میدانی این جانب است که از طریق پرسش نامه و فرم های مخصوص، طی چندسال، گردآوری و ثبت شده است؛ مانند اسامی محلی تمام ده ها، تپه ها و چشمه های روستاهای منطقه، حیات گیاهی و بیان کرد انواع گیاهان از داری و غیر آن، بررسی انواع حیوانات منطقه از چرندگان، خزندگان و پرندگان، معرفی کلیه چشمه های زاب و رودخانه های منطقه با حوضه آبریز، اسامی تمامی سیلاب های مناسبت و وضعیت جغرافیایی روستاها، فاصله از شهرستان و دلیل نامگذاری آنها. لذا، از این منظر کاری جدید و تازه است که بر آن، غبار تقلید، ننشسته است.

کتاب «جغرافیای پیرانشهر» هرچند، کامل باشد و وافی، مقصود؛ چون، نوشته ای انسانی است در آن، خطا و خلل، فراوان خواهد بود. نتیجه، آنکه از خوانندگان عزیز، خواهشمند است، چنانکه به نکته ای برخوردند یا تذکری لازم دیدند، لطفاً ناشر یا دیگر وسایل ارتباطی، نویسنده کتاب را در جریان بگذارند.

خداوندا، در روز قیامت که فرجام و سرانجام نهایی آن جاست، مرا از زمره ی مؤمنان صادق، محسوب داری و با همشهریانم، زیر لوای حضرت رسول، اهل بیت مکرّمش، اصحاب کرام، علمای اعلام و مجاهدان خاموش تاریخ، محشور بگردانی!
گر، خطا گفتیم، اصلاحش تو کن
فصلحی تو، ای تو، سلطان سخن

والسلام علی من اتبع الهدی / پیرانشهر - شهریور ۱۳۹۸

کمال روحانی (العبد) : همراه: ۰۹۱۴۱۶۸۹۵۱۴